

ШЫН

Часкы хову ажылдары келди-ле

ЧЕТТИКПЕЙН МАНАП ТУРАР

Час — чер ажылдыгыларын эң чымыштыг үези. «Часкы хун чылды чеме-рер» дээни безин анаа эвеле болгай. Ону кылгыр, мону тывар, ону эдер-чазаар дээш чүү турбас. Чогум-на нунчанга Каа-Хем районун «Бурдугаар» совхозу-нун кол инженер С. О. Он-дар-биле ужуражып, чугаа-лажир дээш оон ажылдар өрээлинге каш-лаа баарымга, чок болур чоран: септеге мастерская чоруктан, хо-ву-трактор бригаданын турлаачы үнген. Кызыл кирип, артык кезектер сура-гал чоруктан дээш-ле баар.

Ам чер-ле канчаар, бак-нынга ол черде жыйнаан деп бодал, элээн орайтай бергенде анаа челе бердим. Шынал-ла, сурагал чоран кижим чаа келген, чунган тур. Мээм-биле ужуражып, мейлиштекеш:

— Кызылдан чаа келгеним бо. Баазада култиваторлар бастырылган дүшкөн чүе, харалаан, озалдап каап-тыр мен. Бир аякк керегелен тур-ар чүдүрүшкү ол болгай— деп, хомудан сеткилин ча-жырдым.

Эгелээн чугаа келген хе-рээм-биле дүжү берген чүе болганда, ону уламчылап, ажыл-агыйның часкы хову ажылдарыне улам ханылап кирип, айтырдым:

— Чартык ай хире үе өртөр, хову-шөлдерге үнү-төр болгай силер. Анаа бе-леткелдер чогум кандыг ирги?

— Бистин бо чер уласта-рының амбырал-чурттагыр-ы-биле ханы тудуш болган, хан-дамгырында сиип кал-ган ажылдарда чүү боор, чер-ле кылыр апаар быйнаан бис. Ам безин чамдык та-раажылар уйгу-дүжүм чиди-рип, шөлдерге үнүтүе-рин четтикпейн манап, бичил-ле чылдаган тып, хову тургаларыне үнүп, байдал-биле таныжып эге-лээн болду ийин. А байдал дээрге чажырып канчаар, аякк нарын, берге болду ийин. Бизге деп бактын ажык техника, артык кезектер, төктүп чыдар кывар-чаар ма-териалдар кайда боор.

Амгы үеде ажыл-агыйда яны-буру марканын 38 трактору бар, оларын чээр-би беш-ле кирези бут кы-рылда хову-шөлдерге ам-да болза үнүп болур. Эске дузалал техника ай-маа-биле байдал чүгээр.

Артыкнары туруп турар, оон кол-ла чылдаганы — артык кезектерин чедише-ринде. Кызыл кирип, бааза-дан диленип, кожалары-биле орнажып, эде кылдып, чаартып турувааста-ла, ында-ла конугу эки чүе чок ийин. Чамдык чүгээр тра-кторларын шимчелип аар дээш арай эргинирээнерин тургузуп, оларын кезекте-рин, бүдүн-бүдүн агрега-тарын безин алып апаар чүдүрүшкү хай көлгөн. Ол туруп алган тракторлар ол-очаан боймаглаттынып, сан-дан үнүп каар таварылгалар база эвээр эвес.

— Ынчан турбайн, дилеп-тип тургаш, садып алза канчап баар деп?

— Биндыг амыр чүе кай-да дээр силер. Бирээде, ажыл-агыйның өрөзи шуут бакын ашкан, а өрөли кижичү-нүң-биле садып алырып, анаа кым кандыг-бир чүени чедирерил? Эске талада, ол артык кезектерин калы-был-ла тывары шуут бергенде, а өрөктөрүн та-лылбай барган. Чикер кыл-дыр амгы үеде өрөктөр чү-гула андазын бестин безин ап көрөдүн, эң дүргөн элээр, солдунгар ужурут кезек ол-ла болгай. А чангыс кезектин өртөз — 18 муң рубль аныг, бистин алган чээлиде-ринске немелде хуу-биле ка-ды. Бо черин тарыла ша-өлдеринге оон-даа артык чугула херегелдиг култи-ваторлар бистириниң өртөз оон-даа улуг. А биске чан-гыс эвес, чүе бис херек, моон безин санап көрүңер.

А машина, трактор, кы-вар-чаар материалдар өр-төзүңүз дугайында чугаа-лаан-даа херээ чок. Акша чок кижичү, бо таварылгада бистин совхоз кижичү, чүңү канчаарыл? Диленип, чед-динер, а чээли алырга, ону дедир эгидер хуу 213 болур-га, чүү болурул? Улам-на өрөлини, улам-на ядарап бар чыдар бо-дур-ла. Бис— күрүңге, эске организация-ларга, буюу-дүжүлгере, банк-чыларга, олар боттарының хуузунда өскөлөрүн мур-нунга өрөлиг. Бот-боттары-дан негезип, өрөктөргө, чээлидеге немелде хуулар немезип туруп берген мындыг шаг-дыр бо. Ужу-бакчы, төчүк-кылды-даа чок дээрбек болгон. Оон та кан-чап үшөр чүе.

— Эрткен чылдын элээн шору дүжүт ажаал алган ышкажык силер. Оон-даа

биче деткимче, немере кир-ди быйнаан.

— Ол чүү дээринер ол, «Өрөлиг кижичү өдөлөөс» деп чүе ол-дур ийин. Ол дужааган дүжүдүвүстү өр-түз көрбөз бис деп болур. Дорт-ла чээли берген бан-чыларже шилчигине берген мындыг чүе. Бо бөдүүн ажылчынары, эзуул-ла, маадырлары, оларын шы-дамык, бир-ле эки чүеге буюрелдин шуут кайган ханмас кижилер мен. Ам үш ай болгаш совхозустан төлүгү катан бежен-бежен муң рубль кире аван акша алганын бастап бээр бүдүн бир чыл болур. Он, чээрби муң-кап аванылап, данзы буга-рар далганылап алган та-раавыс, элдине, чок-ла бол-за ону колбаса кылып алгаш, үлөп, мынчап-ла борастын турар улус-тур бис ийин. Ажылдап каарга-даа, акша алып эвес, бичил-ле хары-салганы ажылдарга аякыл-данкы даг кижилер барык тыгылбастан. Гараж эрге-лекчини, механик, брига-дирлер дээш чикентиг кижичү-сүчүгү-ла турар, аякыл-даа солдунга мынчап барган чүе-дир ийин.

— Ынчаарга ам часкы хову ажылдары буюурдиг чилер? апарган ышкажык силер?

Чок, ол ындаг болбас ужурут. Демне чугаавыс эгезинде айттым чоп. Ол ажылдар дээрге — бистин чачыл болган кижичиниң турар. Ону кылбаса байдал улам дорайтар деп чүвени аякыл-чынар билеп-ле турар бол-гай. Моон эске черинис чуртувус бар эвес. Чангыс чегерикчилик — черинис дээрин конугу эки билди бис. Техникалык, кывар-чаар материалдар талазы-биле чеже-даа бергелер турза, часкы кампанияны үезинде шынарлыг чорударын үе, чурттуп байдалы бистен бе-реп келген. Оон калдына чур-тувустун-даа, республиканыс-тын-даа удуртулга кедээ ишчилерге дузааларын аа-зал, чаа-чаа доктала-шпирит-лерин хулаап ат тур ышка-жыл. Ажырабас бис, шыдажык үе бээр боор бис. Манаа чигиниг турбас ужурут.

Ынай чажындан-на чер-биле бершип, оон ажынын көрүп келген тараажы-биле, ол чеже-ла инженер апар-ган болза, канчап черле мар-гыжаар боор...

Николай САЛЧАК, «Шынын» корр.

Албанның аян-чоруу

ХОСТАЛГА ДЭЭШ ТУРЖУРУНГА ДӨГҮМ БОЛГАН

Тибет азы Төвтү дээрге биске элээн чок дүңгөлдү, билиндиг, чүге дээш бистин бурундугарымыз Төвтү чур-ту-биле харылажып, эртем-сүдүр, эм-домнаашкын тала-зы-биле оон барып өрөенип ап чорашар. Тибет меди-цина бо хун-даа делегейге сурагжаан, ону Европа чур-тар, АКШ-даа өрөенип ту-рар аларга.

Чокта чаа Тибет айты-рыларының талазы-биле Индияга бүгү-делегей чер-гели улуг конференция бо-лур эркен. Анаа Россия делегациязынын составына ТР-нин Дээди Хуралының Даргазы К. А. Бичелдей кир-чип чоран. Ук конферен-ция киришкенин соон дээр К. А. Бичелдей рес-публиканың журналистери-биле кыска ужуражылган (Брифинг) эрттирген.

Тибетте бүгүн чүү болуп турары делегейин депшил-гели кижилерин дүвүрдиң турар. Ында кижиниң эрге-аякыктары кызагдаттырып турары бөгүңү депшилгели үезеде анаа, кижизиг, чөп-тү байдалдарга канчап-даа дүшүңсө дээрзи билиңер.

1949 чылда Кыдат улус республика кожазы Тибетти аякыл-биле барып экистеп алган. Боттарының дөвүр-диг ээринге сызылган олу-рлар делегейге эң кай сангыг кыдаттар бөгүңү. Тибеттен эки тура-биле салдынып-даа шыдавас. Амгы үеде ында кыдаттар тибетчилерин бот-тарындан хай сангыг апар-ган. Эжелеттирген кижилер-ни бастып-дорамчылаары эжелетчилерге анаа бир чү-вө-дир.

Каады-оол Бичелдей бү-гүндүң парламентагы ор-ганизастааны конференция-нын ийи секциязынга аякыл-дан турган: бирээзин Си дээр — Тибетти амбырал-чурт-талгазының хураалы дээш ол-дур, а эскерин Дин дээр — Тибеттиң келир үе-зи дээш. Конференцияның чу-галажып көргөш, хулаап алган кол документтерин бүгү чурттарың парламен-

тилеринге чоруткан. Бөгүңүде Тибеттиң чурт-девиксээрине Кыдаттың кү-рүңез хей яролуг чепсек-херексели тулап турарын-дан, ында долгандыр турар бойдук хураалдың байдалы дымка баксырап, кижиниң амбырал-чурттарына улуг харазын чедирип турар апар-ган.

Хостуг эрге-шөлээзинден казыттырган, эжелел алаан-да түргөлдиг чоңуңу ке-лик-намды бөдүүнү чер-девиксээрден дөшүп чөп, эске чурттардан хоргаал дил-леп чорурду канчап чөптү бо-лур боор. Бөгүн 100 муң аякыл тибетчилер бөдүүнү чуртундан дөшүп чоруктан. Сарыг шажының делегей чергелин улуг башкызы 14-кү Далай-Лама безин бөдүүнү чурту Тибеттен дөшүп үнөш, ам Индияда бөдүүнү чааан тургузул алган аякылдап, чурттап чорур. Конференция болуп турган үеде 14-кү Ыдыктыг Далай-Лама Иорданияга турган. Мында база бөдүүнү политика чаштынып чыдар: чүге дээр-ге 14-кү Далай-Лама Ин-дияны дөвүсээрине поли-тиктиң айтырылдарыга кир-ишпес дугайында бот-ху-раалың Конференцияның киржик-чилер чугалажыкчынаар үезинде 2 аякыл тургуштуг апарганын. Бирээзи — Ти-бетти шуут-ла аныг хостуг, хамаарышпас күрүңе болу-рар дээш туржур дугайында бодалды ийин үдүргөн, а ийи дугаар бөүк — Ти-бетти Кыдаттың составында бөдүүнү республика болду-рар деп бодалды. К. А. Бичелдей ийи дугаар бөлүккө каттышкан, чүге дээр-ге эң-не бөгүн хире чүөл ол деп санап турар. Улуг күрүңе болур — Кыдат бөдүүнү аайында Тибеттин 2 миллион аякыл дөвүсээр ки-лометр хемчээлдиг чурт-девиксээринден анаа-хейинде алдырып черле өлбөс, оон аныгда, олар ында 1949 чылдан бээр кара туразында

турумчуп доктаап алган. Ын-дыг болганда, Кыдаттың со-ставыга турбушаан, Тибет бөдүүнү бот-догунлаашкы-нын эрге-байдалын чедип ап болурунун оруктары бар. Шуут хамаарышпас күрүңе дээрге ам дээрзинде бол-дунмас, ону чедип алыры байкап чидиргилерин не-гээр. Ынчангаш боттанып болуу деп-ле чүүдөн хал-бактанганы дээр.

Кээр ужурут чурттарың чамдык конференцияга комитет барган, оларга аны-гы улугуң салдар чедир-ишкенин тургай ол магат. Чамдык чурттар кон-ференцияга күзелдин-биле киришкен, а чамдыктары— билбээнерин, эрттирин каан. Чамдык чурттар моральдыг деткишкенин көргүсөн, чи-жээ, Японияны төлээлери көзүн келгеш, чогум кон-ференцияга киришпейн, «Са-кура-сакура» деп ырызын ырдап кааш, мөгөйөш, чо-рү барганы бир солун. Кы-даттар амдызында конфе-ренцияга хамаарыштыр чү-нү-даа ыттытаван.

Конференцияның кол-ла-сорулдасы — Тибеттиң тү-регелдеринге эске чоңаар-ны көрүңүрүн, анаа деле-гейин шырап дөшүп улуг, күштүг күрүңелериниң дуза-лажырыне кыйгырыг бол-ган.

Түңгелде К. Бичелдей чамдык тибетчилерин амыг хоргаал турары Индия дугайында каш эсе чугаа-лаан. Инаа — кайгамчык чыдагыларын чуртуу бай кижичү дөшүп бай, адына — денди алы. Ында байдал даа ында-ла белең эвезин парлагалдан, ТВ-ден бил-дир бис. Ынчангаш чурт шериг күңүңе туттунуп турар. Документ бар-чок-даа болза, ында кижичү бурзуң үкел-чинди турар.

Нитизи-биле Дээди Ху-ралын удурткучу конугу чугула укур-дузалыг деле-гей конференциязынга ки-ришкеш келген.

Надежда ООРЖЕК.

АЖЫЛ ШУУДААГ

Бо хүнерде «Тыва кобальт» комбинатта 120 кижичү ажылдап турар. Оларга бээр акша-шалыг чок. Эрткен чылдын октябрдан эгелээш акша алобан.

Комбинаттың чаа директо-ру Май-оол Тлошешев Тар-ган-оол ажылды чартык чыл-дан эгелеп шуудаларын планнап турар. Ажылчы-нар шалып албайн-даа турар болза, ажылдап турар черин чидирбес дээш, аякыл шагын үсептин бола, ара-саар аякыл-дан кылдып чоруп турарлар.

Каа-Хем кокуунун Тар-там алдын уругайындан 300 арай чедир күсөдип шыда-ваан. 1000 динг кези ду-жаар планын 300 чедир.

Ам ачыларың түс-тузу-нда динг дужааны мындыг: Сергей Натип — 82, Яков

Сагаан — 80, Михаил Сер-гей — 69. Ыт чылдында ор-гандыңың кат, тоорук, ан-чым элбек турзун.

Кызыл-оол ООРЖАК.

Сагаан — 80, Михаил Сер-гей — 69. Ыт чылдында ор-гандыңың кат, тоорук, ан-чым элбек турзун.

Кызыл-оол КОМБУ.

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНЫҢ САК ЯМАЗЫНДА

«Эртектер индексе хем-чээлинде өскерилген-биле холбоштыр командировка чарыгдалдарын эгидип дугла-лар нормаларын өскертп дугайында» Россия Федера-циязынын Сан ямазынын 1992 чылдын июль 27-ле № 61 тыйылыр чагаазы-на чаа өскерилгелерин РФ-тин Сан ямазын кирби-шпаан, 1993 чылдын декабрь 2-де № 138 чагаазын ха-маарышкан албан черлерин-ге чоруткан.

Командировка чарыгдал-дарын эгидип дуглаарын дараазында хемчөөлдерлиг кылдыр доктааткан: «Хонар бакчы хөлезилеп алынып төлөвири — чо-гуур документтер-биле бадыткаан херек кырында чарыгдалдар хонукта 2200 рубльден ажык болбас. Бадыткаан документтер чокта, хонган бакчының хөлезилениге төлөвир хонукта 700 рубль хемчээлдиг болур; командировкага хүн бу-руде чораның төлөвири (сутучыны) 3600 рубль».

Командировка чарыг-далдарын дуглаарының бо айткан хемчөөлдерин (нор-ма-чиктерин) 1994 чыл-дын март 1-ден сонгаар күштү болуп эгелээн.

Россия Федерациязының саң-хө сайылының оракач-чысы С. КОРОЛЕВ.

Күрүңе аппаратын ашка-ландыра департаментиниң удурткучуңуң оракаччыны Г. ЗАВЬЯЛОВ.

1993 чылдын күзүңүде Чаа-Хөл кокуунун ачыларың олчазын чүгээр деп демделеп болур. Күскү аң-ныыр сезонуда керээ-биле Чаа-Хөл, Кайжы хемериниң

ОЛЧА ЧҮГЭЭР

тайгаларыңе элээн ачылар айттанган турган. Динг динг кези дужаар

эвээш болганыңдан район планын

эвээш болганыңдан район планын

Сагаан — 80, Михаил Сер-гей — 69. Ыт чылдында ор-гандыңың кат, тоорук, ан-чым элбек турзун.

Кызыл-оол КОМБУ.

Кыштаглаашкын: бөгүңде байдал

ХОЛ САЛДЫНЫП БОЛБАС

«Час бөдүүнү элээңде кирди, дүшкени бо, бир кышты чурттап эртин адымыс» диниң чугалажык тур бис. Ам, шынал-ла, чүү боор, амыс-ла үези келген-де, эскербе-даа бис, чортуу кылыг хүнер дүжүк кел-ди. Анаа чедир бөгүңү бодал болза, арай-ла элек. Час — база аякылды-ла болду ийин. Көздө, чер-нин черинде кыштага, мал малдан оларар малчын кижиче час ийик эвес үе, ону кыштаглаашкынын эң берге үези деп санап турары таварылга эвес. Чүгээр чылдып келген, ам чере ажырабас дээр ту-дум, «кыштаглаашкынын канча эки досун алы-рып, алдыңан чаш хураганнары чидирг чокка канчап камгалаарыл?» деп айтырып оларын мур-нунда салдынып турар. «Час бо чылдып кандыг бо-лур ирги?» — айтырып бо. Чүге? Кыштаглаашкын республиканың ажыл-агыйларында бо чылды элээн нарын байдалда эртин турар. Мал чени чедешпейн барган, төнүп турар ажыл-агыйлар, малчын кодан-нар-даа бар. Ол дугайын Чазактын эртен недела-да болган селектор хуралыга база чугалашкан болгай. Мындагы таварылгада түңгөч чангыс: көрү-о-лүрүр эвес, мал чени тыгынтар, акша-хөргөңи чед-ишпес-даа болза, чээп-даа чытша болза, мал че-мини курдалары бар ажыл-агыйлардан ону садып алыр. Бөгүңде бир сорукта ол.

Республиканың Көдээ ажыл-агый ямазынын мал ажылчыны талазы-биле кидиңизин кол специали-зи Хеймер-оол Шымапонович Монгуштан бистин кор-респондентине Вера Кууларын ол талазы-биле байдал бөгүңде канчаар организастатынып турарып дээрзин айтымы сонургааны ычынган таварылга эвес. Х. Ш. МОНГУШКА өсө бердиш:

көдүртүңсөн. Оон мурунда-ла чугаа чоруп турган ай-тырыг чүе ол. Байдал хан-нылап, нарыылаваанда-ла, дар-ный тыгынтарын, дүжүкчүп тургаш, чедиптир немей сү-мелеп аларын баш улур сү-мелеп турдувус-даа. Акша-хөргөңи байдалыга кыстыр-гаш, кызагдалып олурупкан турган ындаг байдал база бар. Бөгүңде байдал нары-лап келгени ол-дур, оон-моон айтырылгасы арга чок апарган. Көдээ ажыл-агый ямазы ол кокуунуңга ду-залажырының хемчеглерин алган, ол-бо ажыл-агыйлар-биле чугалажып, дүжүкчү-дүң чоруттувус. Ол талазы-биле хемчегтер алдыңан деп болур. Устүңде алааның ко-куунуңарын ажыл-агыйлары-ның удурткучулары, спе-циалистери биске доран кел-дилер. Машина-багытты-даа чачып көзүп турлар. Талды кокуунда «Революцияны чалбыкы» совхозтан мал чени сөөртүп ап турлар. Өрөлини, чедиптин-даа чыт-каш болза, албааже хоржук апарган. Машина-техника та-лазы-биле «Агропромтранс» бөдүрүлгези дузалал тур.

Байдал бөгүңде нитизи-биле мындыг хемчеглер бол-дунар шаа-биле алдынып ту-рар. Кожунуңга хамаарыш-тыр түс-тузунда чүү чугаа-лап болурул? Барыын-Хем-чик кокуунда кыштаглааш-кын элээн нарын байдалда эртин турар. Бистин ямазы-мал акылының талазы-биле тускай эртемниң чыда-нда байдалды көрүп, анаа чедип барып ажылдагылар-агыйларыңга 500 тонна си-гени херек деп турар. Чөөн-Хемчикке база-ла ол хире, а Бай-Тайганың ажыл-агый-лары 300 тоннаны дилеп ту-рар. Сиген алыр черин ду-гуртуштувус, Талдыда «Рево-люцияны чалбыкы» сов-хозтан ап турлар. Ажыл-агый удурткучулары, спе-циалистер боттары база ду-гуртукулганы кылып, хемчег-лерин бөдүүнү шаа-биле ап турлар. Ысыпас болза хор-жук болгай. Чикээ, март 21-нин хүнүңде-ле барында хемчегчилер үш машинаы алгаш бардылар, даразын-да хүн дөшт машина көзү деп дүжүктүшкөн. Артык ийи кокуунга хамаарыштыр ба-за-ла ындаг.

«Тээли» совхозтуң сүт-бараан фермазынга ол херек бооп турар. Мал чени бөгүңде чедип барган ажыл-агый-ларының негелдиги ханды-ларының болдунар-ла ара-зы-нын ында база түс черин бөдүүнү ап чорудуп турар. Чөөн-Хемчик кокуунун дөрт аякыл-агыйыңга комбинок херегелеттир турар. Ын-чангаш моон кандыг түңгөч үндүрүп болурул? Устүңде алааның кокуунуңарын ажыл-агыйлары чедешпейн барган мал чени болдунар-ла ар-хозтан ап турлар. Ажыл-агый удурткучулары, спе-циалистер боттары база ду-гуртукулганы кылып, хемчег-лерин бөдүүнү шаа-биле ап турлар. Ысыпас болза хор-жук болгай. Чикээ, март 21-нин хүнүңде-ле барында хемчегчилер үш машинаы алгаш бардылар, даразын-да хүн дөшт машина көзү деп дүжүктүшкөн. Артык ийи кокуунга хамаарыштыр ба-за-ла ындаг.

«Тээли» совхозтуң сүт-бараан фермазынга ол херек бооп турар. Мал чени бөгүңде чедип барган ажыл-агый-ларының негелдиги ханды-ларының болдунар-ла ара-зы-нын ында база түс черин бөдүүнү ап чорудуп турар. Чөөн-Хемчик кокуунун дөрт аякыл-агыйыңга комбинок херегелеттир турар. Ын-чангаш моон кандыг түңгөч үндүрүп болурул? Устүңде алааның кокуунуңарын ажыл-агыйлары чедешпейн барган мал чени болдунар-ла ар-хозтан ап турлар. Ажыл-агый удурткучулары, спе-циалистер боттары база ду-гуртукулганы кылып, хемчег-лерин бөдүүнү шаа-биле ап турлар. Ысыпас болза хор-жук болгай. Чикээ, март 21-нин хүнүңде-ле барында хемчегчилер үш машинаы алгаш бардылар, даразын-да хүн дөшт машина көзү деп дүжүктүшкөн. Артык ийи кокуунга хамаарыштыр ба-за-ла ындаг.

Хеймер-оол МОНГУШ, РЕДАКЦИЯНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫН КИЛ-ДИЗИНДЕН: «Час кандыг болур ирги?» деп ай-тырыг мал ажылдагыларын сагышырадып, дүвүр-диг турары чугаажок. Чүге дээ чамдык малчын коданнарда хой оолдаашкыны доозуган азы адак-талдып-даа турар болза, мал кыштаглаашкыны, хой оолдаашкыны ам-даа уламчылап турар. Чымыштыг, харысчалгалыг иш уламчылапшаан, бо — кыш-таглаашкының эң берге үези, мал чениниң кур-далары чамдык ажыл-агыйларда, малчын коданнар-да чедешпейн турар-дыр. Ынчангажак чаш малчын чидирин ажыл-агый бурзуңде эвес-ле болгай, бөгүң эвээш деп түңгөч үндүрүн ам-даа эрте. Мал бе-жын немей өстүрерин чугулазып, чидирг болду-р-базының жуур-утказын мөдөрен билбес кижиче мал ажылдыгылар, малчыннар эвес-ле болгай. Ын-чангаш кылдып турар ажылың түңгөчүңиң кайры-г болуру көрүсөңсө кижиче черле кайда боор. Ындаг болганда, кыштаглаашкының түңгөчү-биле хос-башкан сөөлүгү эс — ажыл-агый удурткучулары, мал ажылының тускай эртемниңдеринде, мал-чынарда. Хол-биле херек кырында туруп кылдып, ол-бо деп чугаалары белең болбайн азы, а ажыл-агыйларда бөдүүнү ажыл-хөргөңи конугу эки бил-ди, арга-дуржулгалыг специалистер бар болгай, бөгүң-де оларга, оларын кызымаанга, арга-дуржулгези-ни идегээр апар. Салдыңан соруганы бүрүн чед-ди алары ында-ла белең эвес черге, ындагажак: ону бөгүңде ылап чедип алары чугула.

эрткен чылды бо үеде тур-турары-биле чөпшээрери ганы-биле денгээрге, чаа төртүтүңгөн хураганнарын-ла ол ажылды суларадип чидирин ылаңгыр Чөөн-Хем-чик, Чаа-Хөл, Улуг-Хем, Че-дал-биле чөпшээрени черле болбас, ажылының кол-ла сорулдасы ол-дур. Ын-чангаш малчыннар, малчыннар аякыл-агыйларында бо хүңге чедир 7327 хура-ган төртүтүңгөн турган бол-ду, оон 737-ын өлгөн, 10 хуу-бооп турар. Каа-Хем кокуун-да төртүтүңгөн 5652 хура-ганың 696-зы хоран, 12,3 болгай, ону утул болбас, ганың 121-и өлгөн, ол — 21 хуу-дур.

Хеймер-оол МОНГУШ, РЕДАКЦИЯНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫН КИЛ-ДИЗИНДЕН: «Час кандыг болур ирги?» деп ай-тырыг мал ажылдагыларын сагышырадып, дүвүр-диг турары чугаажок. Чүге дээ чамдык малчын коданнарда хой оолдаашкыны доозуган азы адак-талдып-даа турар болза, мал кыштаглаашкыны, хой оолдаашкыны ам-даа уламчылап турар. Чымыштыг, харысчалгалыг иш уламчылапшаан, бо — кыш-таглаашкының эң берге үези, мал чениниң кур-далары чамдык ажыл-агыйларда, малчын коданнар-да чедешпейн турар-дыр. Ынчангажак чаш малчын чидирин ажыл-агый бурзуңде эвес-ле болгай, бөгүң эвээш деп түңгөч үндүрүн ам-даа эрте. Мал бе-жын немей өстүрерин чугулазып, чидирг болду-р-базының жуур-утказын мөдөрен билбес кижиче мал ажылдыгылар, малчыннар эвес-ле болгай. Ын-чангаш кылдып турар ажылың түңгөчүңиң кайры-г болуру көрүсөңсө кижиче черле кайда боор. Ындаг

КЫШТАГЛАШКЫН: байдал кандыгыл?

АЛЫС-ЛА ДУРЖУЛГАЛЫГ БОЛГАШ

Дугар-оол Довай-оолович, оң өг-бүлөсүнүн төрөөсүн ээси Часыг Сотпаевна Ондарлар Карл Маркс аттыг совхозтун төрүүр хоню хей чыдар иштинде ак сепкилден-беле кадарым, мурнакчыларныч одурууга тургуп чораннар.

Пенсияже үнөй-даа болза, кылпып чоран ынак ажылы уламчылап, боттарыныч хадунга төрөк кудзелери-беле араг ажал-агынын кылда бергенер. Оларныч кыштаа — Сесегени Комбу-жак-Аксинда «Челэш» араг ажал-агынынч төү болду.

Рынокче шилчилгенди канды-берге үзүндө чангыс баш чаш мал төдү, грамм дук дээш бөзүн айтырып шыгыраан, харысалга ажал бөдөлбөз. Ынчангаш хойжулар үнгөн чаргалдардын, кырип алган орудгазын хүн бүрү санап, денештирип, түндөлиң үндүрүп олурар апарган.

Дугар-оол биле Часыг Ондарлар ажал-агыниге черле кызымак, чүткүлдү малчынар кылдыр мактадып чораннар. Арга-дуржулгазы улуг болгаш тывыштыр, сагыныр чоруп икүргүзүп, мал ажылына акжыктыг, дээштиг болгу дег деп-

шилгелиг бүгү-ле аргаларны ажылап турарлар. Хойну төрүлдер, хураганны ажаап, азырап өстүрүлде, сакман арга эки уре-түндөлдү болурун малчын өг-бүлө билдирер.

Хураганнар кускаптап алгаш, кажаа иштинге хой дилеп, эртен, кежез кылаштар чоруктан шуут үнгөн бис. Сакман арга-биле хураган доруктуурага, бир талазында, клеткада азырал, суттарып турар хураганны-даа семис-шыраак боор-дур. Ийн талазында, сакманчыларга база эки. Бир кежез 40-50 хураган-

Шынап-ла, сакман арга-зы-биле канчаар ажалдап турар улус өвөс дээш, оларныч хонюңд кажаазын барып көрдүвүс. Дугар-оол Ондарныч коданында 115 хоню дооазы соолдан, чаш мал төдү 100 хуу алдыган. Ийнстөн хойлар дугайында кахсы айтырдым.

Оон незин тып тургаш эм-антери кончүг берге. Ынчангаш чаш хураганнар тотур эап албаанда-ла, дедир кажаазыне апарып кааптар таварыгалар тургулаар. Оон уламындан хураган арыныр, өлүп хораар-даа — деп, Часыг Сотпаевна чугаалап орду.

Тыва улустун «хойлуг кизи каас» деп үлөтөр чугаазы кайгамчык мерет, чиге болгаш чараш. Дугар-оол, Часыг Ондарларын айтыр-байдык, амыдыралын көргөш, шынап-ла, бэдулду каас, чараш, солун амыдыралдыг улустур деп чугаалавас арганок.

Тыва Республикасынын Иштики Херектер Яамызынын Курунени Автоинспекция (КАИ) килдизиниң бодунун составы, Кызыл хооранын иштики херектер эргелсиниң КАИ чериниң орук-хайтыл албаныны роталары, сал-баны Кызыл — Тээли, Кызыл — Абакан, Кызыл — Эрвин оруктарыныч белдирлеринге болгаш хооранын бодунга озал-ондакты болдурбас соорула-биле авто-транспортка хыналданы чоруткан.

Малчын коданнарда ХОЛУ ДЫНЗЫГ

Бай-Тайга кожуунда «Мурнакчы» совхозтун девискээринде белек айдала кылгын хар эрш тургаш, чаганы-биле мал олардыр черлерде хар дош-биле дөмей кылдыр доңган. Час база кыш-биле дөмей соок болганыдан, нитининда, хуу чоннуң-даа малы арпы-доруп эгелзөн.

Совхозта нитизи-биле 9 муң ажык шээр мал бар. Бо хүндерде хой массалыг оолдан эгелзөн. Төрүтүнгөн хураганнарда (иелери арган болганыдан) хорамча бар. Январ айдан бээр 678 хой өлүп хораан. Сарлык бригадасында байдал база дувречтиг. Ак-Хемде үш кодан сарлыктан 54 улуг сарлык өлгөн. Эске коданнарда база-ла хорал турар. Час дурму ам-даа узук. Үш коданга төрүүр өшкүлөр

Транспорт аймааның 2336 автомашиналарын хынап көргөн. Орук шимчээшкенин чүрүмүн болгаш дүрүмүн үрзүн 645 таварыгаларны илереткен. Транспорттун эзирин башкарып чоран 26 чолаачылар доктаадып туткан. Оларныч аразында республиканың Куруне кулабырларыныч, салгы болгаш чонун амыдырал хандырлыгыныч херектериниң талазы-биле компитериниң чолаачызы Г. П. Филиненко, «Ойна» артелиң А. А. Путинцев, «Аржана» араг ажал-агынын Р. В. Доржу, хлөк комбинатынын В. В. Шокуров, «Идегел» араг ажал-агынын В. С. Ондар, Кызыл хоорай чагыраанынч өөрдегил килдизиниң Р. М. Куулар, «Чуртгалга» деп бөдүрүлгө-септелге-ажыгал чериниң В. П. Бинасов, «Мерен» совхозтун директору А. К. Доржу болгаш оон-даа өскелер.

Хундүскүна 14 шак турда, кылзыл — Тээли орунуга болган. Чеди-Хөл кожуунуң «Чал-Кежиг» совхозунга хамаарып 35-56 ТВМ күрүнө номерлиг УАЗ-469 автотомашинаны башкарып чоран 1947 чылда төртүртүгөн Владимир Бадарчы күрүнө дугаары А 64-40 ТВ ВАЗ-21063 автотомашина-биле үскүлештирген. Оон түнелде ВАЗ-21063 автотомашинаны чолаачызы 1975 чылда төртүтүнгөн Вячеслав Тыкыл-оол өлгөн (Суд-эмиң экспертизанынчын шын-зылгазын барымдаалап көргө-лө, ол кизи элээр болган). Ол машинага олурган хамааты В. Кеңил-оол база амы-тыгындан чарылган. Ийн автотомашинаның кайлызынга-даа олурган 6 кизи кемдээштинге таварышкан. Автотомашиналар үскүлешкен үелде УАЗ-469 автотомашинаның 8 кижиниң олурганга — орук шимчээшкенинчын дүрүмүн каргы үрзүшкени болган.

Малчын коданнарда

БАЙДАЛ ЭЛЭЭН ДУВУРЕНЧИГ

Бай-Тайга кожуунда «Мурнакчы» совхозтун девискээринде белек айдала кылгын хар эрш тургаш, чаганы-биле мал олардыр черлерде хар дош-биле дөмей кылдыр доңган. Час база кыш-биле дөмей соок болганыдан, нитининда, хуу чоннуң-даа малы арпы-доруп эгелзөн.

Хемчеглерин ап турар. Бергепел турат коданнарже немелде күштү улгандырган. Хөртүктөн харны далбайлап турар. Ынчалза-даа бүгү-ле чүве акаш-тегерик-биле, машина-техника, кывар-чаар материалдар-биле холбашкан болгаш берге болуп турары билдингир. Бо талазы-биле кожуунуңа көлзө ажыгал-агы эргелде, республиканың Көдээ ажыл-агый амызы бо совхозтун мал ажылыныч тускай эртем-ниглеринге практикниң дуза көргүсөз болза байдал улам бергелээр.

ДУЗАНЫ КӨРГҮЗҮП ТУРАР

Өвүр кожуунуң «Ак-Чыраа» совхозта агитвар-талдар, организациалар, коллективтер база ортумак школаның өөреникчилери малчын коданнарга дуза чедирери-биле үнүшкүн-нерни график эзугар кылгыл, мал кыштаглаашкынын хүр эрттеринге шеф дувазын көрүзүп турарлар. «Шак мындыг шөфтээшкенин март 11-12 хүннеринде малчын Орлан Шапырал биле Орлан Капыланыч кыштагларына чоруктаннар. Бо ажылга Оюмаз Ажы, Оюмаз Донгак, Эмма Ой-дуп, Виче-ныс Шалык, Михаил Шакаа, Олег Тумат, Григорий Донгак ажыл-ишке

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

Тыва Республикасынын ИХЯ-нын КАИ килдизиниң начальниги.

Малчын коданнарда ХОЛУ ДЫНЗЫГ

Бай-Тайга кожуунда «Мурнакчы» совхозтун девискээринде белек айдала кылгын хар эрш тургаш, чаганы-биле мал олардыр черлерде хар дош-биле дөмей кылдыр доңган. Час база кыш-биле дөмей соок болганыдан, нитининда, хуу чоннуң-даа малы арпы-доруп эгелзөн.

Хемчеглерин ап турар. Бергепел турат коданнарже немелде күштү улгандырган. Хөртүктөн харны далбайлап турар. Ынчалза-даа бүгү-ле чүве акаш-тегерик-биле, машина-техника, кывар-чаар материалдар-биле холбашкан болгаш берге болуп турары билдингир. Бо талазы-биле кожуунуңа көлзө ажыгал-агы эргелде, республиканың Көдээ ажыл-агый амызы бо совхозтун мал ажылыныч тускай эртем-ниглеринге практикниң дуза көргүсөз болза байдал улам бергелээр.

Хыналда чоруктан үеңиң дүрүзүндө оруктарга 6 озал-ондак болган. Оон түнелдинде 2 кизи амы-тыгындан чарылган, 11 кизи кемдэн. Оруктарга озал-ондакка таварышкан автомашиналарынч кол нуруузуң эзирин чолаачыларны башкарып чораны илерзэн. Эне-ар уржуктарды авария — озал-ондак боттандырган ол үениң дур-

Эрес-оол КААЖЫК. Тыва Республикасынын ИХЯ-нын КАИ килдизиниң начальниги.

«ХЛЕВИН» ХУНААТТЫРЫП АЛГАН

Кижилер-биле АЖЫЛ УТТУНДУРГАН

ДУЗАНЫ КӨРГҮЗҮП ТУРАР

Өвүр кожуунуң «Ак-Чыраа» совхозта агитвар-талдар, организациалар, коллективтер база ортумак школаның өөреникчилери малчын коданнарга дуза чедирери-биле үнүшкүн-нерни график эзугар кылгыл, мал кыштаглаашкынын хүр эрттеринге шеф дувазын көрүзүп турарлар. «Шак мындыг шөфтээшкенин март 11-12 хүннеринде малчын Орлан Шапырал биле Орлан Капыланыч кыштагларына чоруктаннар. Бо ажылга Оюмаз Ажы, Оюмаз Донгак, Эмма Ой-дуп, Виче-ныс Шалык, Михаил Шакаа, Олег Тумат, Григорий Донгак ажыл-ишке

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

«ХЛЕВИН» ХУНААТТЫРЫП АЛГАН

Кижилер-биле АЖЫЛ УТТУНДУРГАН

ДУЗАНЫ КӨРГҮЗҮП ТУРАР

Өвүр кожуунуң «Ак-Чыраа» совхозта агитвар-талдар, организациалар, коллективтер база ортумак школаның өөреникчилери малчын коданнарга дуза чедирери-биле үнүшкүн-нерни график эзугар кылгыл, мал кыштаглаашкынын хүр эрттеринге шеф дувазын көрүзүп турарлар. «Шак мындыг шөфтээшкенин март 11-12 хүннеринде малчын Орлан Шапырал биле Орлан Капыланыч кыштагларына чоруктаннар. Бо ажылга Оюмаз Ажы, Оюмаз Донгак, Эмма Ой-дуп, Виче-ныс Шалык, Михаил Шакаа, Олег Тумат, Григорий Донгак ажыл-ишке

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

«ХЛЕВИН» ХУНААТТЫРЫП АЛГАН

Кижилер-биле АЖЫЛ УТТУНДУРГАН

ДУЗАНЫ КӨРГҮЗҮП ТУРАР

Өвүр кожуунуң «Ак-Чыраа» совхозта агитвар-талдар, организациалар, коллективтер база ортумак школаның өөреникчилери малчын коданнарга дуза чедирери-биле үнүшкүн-нерни график эзугар кылгыл, мал кыштаглаашкынын хүр эрттеринге шеф дувазын көрүзүп турарлар. «Шак мындыг шөфтээшкенин март 11-12 хүннеринде малчын Орлан Шапырал биле Орлан Капыланыч кыштагларына чоруктаннар. Бо ажылга Оюмаз Ажы, Оюмаз Донгак, Эмма Ой-дуп, Виче-ныс Шалык, Михаил Шакаа, Олег Тумат, Григорий Донгак ажыл-ишке

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

«ХЛЕВИН» ХУНААТТЫРЫП АЛГАН

Кижилер-биле АЖЫЛ УТТУНДУРГАН

ДУЗАНЫ КӨРГҮЗҮП ТУРАР

Өвүр кожуунуң «Ак-Чыраа» совхозта агитвар-талдар, организациалар, коллективтер база ортумак школаның өөреникчилери малчын коданнарга дуза чедирери-биле үнүшкүн-нерни график эзугар кылгыл, мал кыштаглаашкынын хүр эрттеринге шеф дувазын көрүзүп турарлар. «Шак мындыг шөфтээшкенин март 11-12 хүннеринде малчын Орлан Шапырал биле Орлан Капыланыч кыштагларына чоруктаннар. Бо ажылга Оюмаз Ажы, Оюмаз Донгак, Эмма Ой-дуп, Виче-ныс Шалык, Михаил Шакаа, Олег Тумат, Григорий Донгак ажыл-ишке

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

«ХЛЕВИН» ХУНААТТЫРЫП АЛГАН

Кижилер-биле АЖЫЛ УТТУНДУРГАН

ДУЗАНЫ КӨРГҮЗҮП ТУРАР

Өвүр кожуунуң «Ак-Чыраа» совхозта агитвар-талдар, организациалар, коллективтер база ортумак школаның өөреникчилери малчын коданнарга дуза чедирери-биле үнүшкүн-нерни график эзугар кылгыл, мал кыштаглаашкынын хүр эрттеринге шеф дувазын көрүзүп турарлар. «Шак мындыг шөфтээшкенин март 11-12 хүннеринде малчын Орлан Шапырал биле Орлан Капыланыч кыштагларына чоруктаннар. Бо ажылга Оюмаз Ажы, Оюмаз Донгак, Эмма Ой-дуп, Виче-ныс Шалык, Михаил Шакаа, Олег Тумат, Григорий Донгак ажыл-ишке

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

«ХЛЕВИН» ХУНААТТЫРЫП АЛГАН

Кижилер-биле АЖЫЛ УТТУНДУРГАН

ДУЗАНЫ КӨРГҮЗҮП ТУРАР

Өвүр кожуунуң «Ак-Чыраа» совхозта агитвар-талдар, организациалар, коллективтер база ортумак школаның өөреникчилери малчын коданнарга дуза чедирери-биле үнүшкүн-нерни график эзугар кылгыл, мал кыштаглаашкынын хүр эрттеринге шеф дувазын көрүзүп турарлар. «Шак мындыг шөфтээшкенин март 11-12 хүннеринде малчын Орлан Шапырал биле Орлан Капыланыч кыштагларына чоруктаннар. Бо ажылга Оюмаз Ажы, Оюмаз Донгак, Эмма Ой-дуп, Виче-ныс Шалык, Михаил Шакаа, Олег Тумат, Григорий Донгак ажыл-ишке

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

ДУРАЙТАП-ЛА ТУРАР

Ак-Довурактын Посто-нинда чурттап ор мен. Изгис-соок суглар кирген системавс доуп калган 4 ай болган. Чүнү-даа кылбаан. Кожга бажынардан сулгап кыштаан бис. Ол бажынар доммаан хиреде сүт дамчытпастан чавыс черде бажынарнын алаанда калтта хензиг дрылаар суг бар. Кырдына калтче база барбас. Сүг базыныкыныч кош-

Апрель 1 — оюн-баштак хуну

МӨНГҮН ДОШКА

Амьдыралчы болгаш тоолчургу чугаа

Элеэн өргөлөп келгеш, дүүн шала бижээн чүүлүмү дүргөн Доозары-биле бижиттиң кириңиңи. Үр болбаанда экич сооктаң ыкшап болду. Сагьжым бе? Экич оожум аяктыңды. Ковайып келирмеге, коякысы кабинеттен Чечек биле Маньык кирип келдилер. Мендишешкеш: — Чаларып сааданар! — дээш, саядайке чаларымга: — Олулар хире шөлөөн бисте чок. Далайың чор бис. Херектин ужуру мындыл. Эйт магазинде чик ертекте аш-чөм кирген-дир. Ол дугайын бо Маңыктың саягыңи эки чап-чаа догдаты. Эйт, колбаса, сосиска, кургулдай, согажа дөш, чокла чүве чок. Силерге база херек боор дээш келдиңиз-дир. Чечек аякың аныл-тайыңы сагыш човаашың-биле дыңнатты. Боданмайнда: — Херек болбайн канчаар. Бо берге уеле арта-ла өртөө чик болганда — дидим. — Ындыг боор деп болды-дывыс-даа. Силер, Бодаар Бодаарович, үр болбайн магазинге чөдө беридер. Бис Чечек-биле ам доран чорут-кан, силерге база оочурап каалы — деп, Маньык эжинге ушкашты. Кыстар хужум-зуруп үндүлөр. Ажылдаарымга сагышта бир-ле чүве саарык.

магизиниң экинчи анып кырдым... Сүлдө-ле бо! Оочу-ла сымарлашкан кийинер чогул-дур. Тоттап көрө бээримге делтиниле холдугур колбаса, дайнам өзү-лаа көзүлөй-дир. Оочурап чоруткан кыстарымның чында чок. Пат-ла кайтап, өлдөспөгөш, саягыңдан айтырдым: — Буян-на болзун, думам. Чаңгыс айтырдыга харыыдан берип көрүңер. Садыңарда чик ертектегит эйт, колбаса, согажа, кургулдай кирген деп чү болду. Кайыл? Садыңар чор ол-ла бе? — Кайын ындгы боор. Садыңы аяктың саавысы-ла бо. Эйт, колбаса, сосиска чүрө кирер, кирбест орта билдинмес. Ынчангаш херек оочур эжелевейн көрүңер, аякың. Бир өсө кирсе-даа өртөө чик болбас. — Элдетиңиз аяк! Мере метээ дыйнаан кий-ле-дир мен. — деп, хомудаңымдан барык-ла алгырытым. Садыңы кыс сеткилим чымчадыр хулумзурээш: — Аякың бөгүн апрель бирээ дээрзин уттулкан эвес бе? — дидир. — Шынап-ла! — дээш, бакың туттунуп, баарым суй-бадым. «Мегелеткен-дир мени» деп бодал бакымла чымырты диди. Ханым бакыңыңың көрдүдү, хөңүм булганга дег аларды. «Кургулдарың арам, келир чыдаң-на болзун» — деп, магизиниң кыйынап чүдү. Ажылдаар өрөлүмгө кирип келирмеге, кийиниң эртелекчиңиң чик чик бижиткен эртелекчиңиң омур. Мендишериңме, ынаар чер иштиңде деп, дынаалыг-дынаалбас кылдыр эриниң шимчедип кагды. Сагың-сеткилим дүвуренчи аажок. Та эртелекчиң хөө-нүндө, та мегелеткеним ха-ны чүве. Иштиңде бөдүү

дагырапмап ор мен. Ам кымга-даа мегелеттес мен деп. Бижиткен орман домаан тандурукчиңиң ол боор, эртелекчиңиң хаваан дүйүккөн, караан чидилер ушта көрүңкөш, хөрөкөтүң үндү: — Каяа, чүңү канчап чорангың ол? Маана сени ма-нааш, саргылаңдывас. Чөрлө хөңү баксырап чор-раан болзун орлу-ла бердим: — Чүл ынгаш? Эрт-халап өөсүкү берди бе? — Базаар-ла кадайлар дег чаргырадыр алдыра каалтым. Эртелекчиң эгени берген хевирлиг, үнү чавызадып, мени оожуктура-ды: — Чүү болур боор. Эрт-халап-даа болбаан. Амьды-ралчы болгаш тоолчургу чугаа. Ажыл-ыш-тир ийин, Бо-лаар Бодаарович. Кол ре-дактор манаа сени сургал-хуу-лаа айтыр болуп ча-давас, азы кым билер оңу-ду. Дыка-ла өлчөк болду. Сени кайла дээриниң дугайында оолугур хары берип шылаавым. Ажылдан чы-дааган чок оозалдык, чүрүм-нүг, кызыкмак кичи чүве дээринге-ле өй болдум. Ужу-ру болза, кийди эртелекчиң аякылаңкыңың кайла, чүңү канчап чоруурун бил-ген турар чүве-дир ийин. А мен билбес болдум. Ын-чангаш сени «шымычтым». Бодаар Бодаарович, буруу-луг болдум, өршөп-лө көр! Моон соңгаар ындгы чүве турбас — дээш, эртелекчиң кийилдир каттырып чоруй, анаагызы дег, чазың-чаа-гыт апарды. Ажылгы чүвү турбас боор, Эртелекчиң чазык-чагай алаарга, кылым чазып, буруулуг болганмын база билдиндим. Хей чөргө даш хойлавак кичи мен. Ынчал-за-даа каяа, чүңү канчап чораным дугайы мөн чакы-дым болуп арты. Бир өсө мени уругларга мегелетип алган деп билеп кагза, ко-чудал шоодар. Бир каттыра бергенде чоктаар дээр уур чок, шууг баары каттыкы, карааның чаяа төгүтүккө каттырар. Шала ачыг ча-ныг кичи чүве. Сагыңыла бир-ле чүве айбушаң, оожукрап чалаштым. Кол ре-дакториңа кийдиңиз кээп, мени маанп олурган сагыңым-дан черле ыравай-дыр. Чо-гаадыкчы аякылаңкыңың са-гың-сеткили дүвүрээр болза, өөдөлиг чүве кылдыңар өвөс. Ынчангаш эртелекчиңден ылавадым: — Монгуш Маңнаарович, редактор мени чүге хергелеп чоран ирги? — Ону кым билер боор. Бир өсө сени ынай-бээр сур-ганчылаңдыр дээр болза, ме-дээлү албан дынаалар-ла бол-ду дег. Бодап көрүмгө, амы-хуу-лаа айтыр болуп ча-давас, азы кым билер оңу-ду. — дээш, эртелекчиң мени бижиткениңиң берди. Чуга-ның аянып болаарымга, ре-дакториңа мени сургал-чораны ылап-ла шың ыш-ка болду. — Варып болудан айты-рар чор бе? — Хергелээп кичи бөдү долгап-ла кээр ийин. Манап олур — деп, эртелекчиң оожуктагы. Манаар-дыр дөш, бижиткениңме, сагыңга ор-та чүве-ла кирбес. Та ка-жан-чөдөн долгап келир. — Ажыл шыңында шөлө-чөп-шөзөрөл чок магизиниң чор-раан болганмыда, буруу ме-дээл чүве-дир. Ынчангаш бо-дум баш улур чөдө берзим-дө эки боор деп болааш, ба-жым дугуй чыбытыр ды-рап, талсугум, тоостомум эле-хере тыртылааш, кол редакториңуң алдыңар ху-дуп алыр өрөлүңгө челип келдим. Секретарыңың: — Редактор мени хергелеп турду бе? — дээримге, дүште-даа чок:

— Та, херек болза кире бер даан — дидир. Кирип келирмең, редактор орал-лакчылары-биле бир-ле чү-вени изиг-изиг сайгарган ор-лар. Дедир үнер деп чорум-да, кый дей берди: — Бодаар Бодаарович, ки-ринер. Бис чугаавысты доо-зуттувус. Шынап-ла, оралакчылар мезиң-биле хол тутчуп, менди-кеңиң үндүлөр. Редактор мени чымчак саядайке чоок-чулаңдыр олурткан. — Че, кайдыг херектиг келдин. Бодаар Бодаарович? То каал орбас силер бе — дидир. Мен чиктиңиңиң чор-уй аксым туттундум. «Ам база...» Хардыга бергеш: — Менде кандыг-даа ай-тыргы чок — дээримге. — Ам, чүге келгенйер ол? — Мени силер хергелеп турар дээрге келдим. Би-жири Бижээвичев. Редактор-ум бир кезек боданган хевир-лиг ыт чок олурган, аажок хөлүг каттыра берди. — Ам-на билдинди. Бо эртен манаа сен дег мегелет-кен каш-даа кичи келгеш, барлы. Бөгүн чүү хунул дээр-зи ам сагыңыңа кирген боор. Барып аякылаңдыр — дээш, холум тутту. Редакто-рум кабинетинден илүп чы-ла «ам база мегелеттим» деп химирендим. Кийдиңиз эртелекчиңиңиң хоралаң кичи өттүңү турганы огузу-луг каярлаашкың болган-ны ам-на билдим. «Силерниң хунуңер база келир» деп бөдүү сүлөө дүйүп кагдым. Редакторга чоранымны билдиртпес дөш, аякылаң-өрөлүмгө хей-аыккө дөүрө хулумзуруп кирип келирме-ге: — Редакторга чорудуң бе? — дээш, кийдиңиз эртелекчиңиң хулумзуруй-дур. Хөлээзин билдиртпес дээш, айтырды дооступ чорда-ла харылап каалтым: — Мана кирип чор, Секретарь-каа чордум. Мында-ла берип каат материалымны салым-хуузуң сургалтам... (Уланчылыг).

Валерий ШАРАВИИ. Александр ШОЮН. АМЫРАГЫҢ БОЛЗУМЗА (Баштак) Болган-на чок часасынап, Бо-ла чанчап эрткилээр. Сагыңымдан ыраваас, Сагьжымдан ыраваас. Чак салдыг оолка бол. Салдыг оолка, салдыг оолка, Сагыңымды доюлдурду. Шак орта олурдукан, Шак ол салып суйбаан болза. Чүвөс кылдыр баксылаан, Чүвөс кылдыр көрүштүг. Улур көргөн каратар Уйгу-дыш-даа бербес-тир.

Вистин ынак ачавыс Оңгак Комбуевич КУУЛАР бо чылдын апрель 1-де мугур 50 харлаар. Ачавыс хей чылдарда партия, совет болгаш өске-даа удурткучу албан-кыздыгелерге асылдап келген. Ачавыс — 2 оолдун, 1 кызынын хундугу алазы. 4 чаштын эргим кырган-ачазы. Ынак ачавыс амы уеле Барыш-Хемчик коомунда Бижитки-Хая аякылаң чөриниң удурткучу болуп аякылаңдыр турар. Ачавыстың төрүттүңүн хуну-биле хол-баштыр анаа чүрктин ханыында изиг байыры чө-дирбишаан, кан дег калыкшыды, аас-кеңини, аякы-лабыныңа челипкениңиң күзеленис. Уругларының аязы, ооллары Орлан, Эрес, кеңээттери Алияма, Кежикама, уруу Майя, күдээзи Василия, уруг-ларының уруглары Чичи, Андриян, Шенне, Чингис.

Вистин ачавыс, кырган-авысы, күнчүүвүс Бориско Зинаида Борисовна апрель 2-де 50 харлаар. Ол беш уругтун мези, аныаңдан эгелеп мал аякылаңында аякылаң чорур. Бо хун-нерде Танды коомунун Владимирова суурда бри-гадирлеп аякылаңдыр турар. Биче сеткилдиг, тура-со-руктуг ачавыс беш уруг-лары чаксаан өстүрүп каан. Ачавыска чөргө че-дир мегейип, чакың баш-тай чаштып үнер чөкөктөри сөңдөшпашан, анаа аас-ке-жиңки, калыкшыды, өөрүш-күңү күзөп өр бис. Уруглары: Жанна, Бөгө-ниче, Ирина, ооллары: Ор-лан, Владимир, күдээзи: Анатолий, Николай, база Кызылда думалары.

ЧАРЛАДДАР

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРГА СУМЕЛЕП ТУРАП Тыва Республиканың Федералдыг почта харыл-заазыны эртелекчиңиң саарылга килдизи дараазында автомобилдерни сайгарары-биле 10 хонок дургузунда хергелекчилерге чорудуп берип болур: УАЗ-31512, өртөө 15,5 миллион рубль; УАЗ-2206, өртөө 18 миллион (бездерек автобус); УАЗ-3306, өртөө 10 миллион (тентилги чүвк машиназы); УАЗ-31514, өртөө 18 миллион; УАЗ-3909, өртөө 18 миллион рубль (кырында шавыы демир). Телевирни дараазында саннарже шилчидип болур: р/счет 428001 в ТФ МКЮ «Связь-Банк». Оон кнай Кызыл хоорай, МФО, 264006, корр. счет № 0161102. Банканың адреси: Кызыл, Тыва Республика, Кочетов кудумчузун, бакың № 53. Садып алыр чуруму: керээ, счет, шилчидилге. Телефоннары: 2-14-73, 3-47-71, 2-21-21, 2-13-84, 2-11-44, 2-10-22.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНИНГЕ

Бараннарың мөөнү-биле болгаш үрметтеп садып «ОПТ и розница» деп акционер нитилел дараазында бараннарың склдан Мөөн өртөк эаугаар садып турар: — сарыг шай, бир килограммын өртөө 5500 рубль; — дензепил садыр печене, килограммын өртөө 2100 рубль; — сонга шили (оң хөм-чээлери: 1,3м.х0,5м, 1,3 м.х0,7 м, кылыңы 3 мм.) өртөө 3500 рубль. Акционер шитилелдин адреси: Кызыл хоорай, Калинин кудумчузун, бакың № 25, телефоннары 4-17-44, 4-19-65. Аш-чөм бараннарың арбын аймаан «Сая» деп садып бакыңың «Продуктулар» деп салбырыңдан садып ал болур силер, эргим хергелекчилер. 1994 чылдын апрель 1-ден соңгаар ол садыр хун бурдуе чапсар болгаш дыштар хунер чокка, эртенгиңиң 9 шактан кезээкиңиң 19 шакта чедир аякылаңдыр. Аш-чөм болгаш ултур бараннарың илзэ-бүрү дээрзин «ОПТ и розница» АН-ниң № 1 магизинден /Калинин кудумчузун, бакың № 25) база салып ал болур билер. Ол магазин 9 шактан 16,45 шакта чедир аякылаңдыр, дүшкети чапары 11,00 шактан 13,00 шакта чедер. Патнаиала 9 шактан 13,00 шакта чедир аякылаңдыр. Дыштар хунер: суббота, воскресенье.

КУЛАКТАРНЫҢ ҮНЕЛЕҢЕР

Ажыл-ышчы алдын холду, Амьдыл-ла ийи бутту, Эрес-шоваа парактары, Эртиске дег эртерини, Дибаналтан чактарыңи Доозавис алгар-дыр бис. Хуулада бодал чоруурмга, Кулактар-ла кээретиңди-дир. Улус шак ол хөкүлдерни Улут дыка тоовастар. Кокзамыктып ыраада-даа Хомай кылдыр чөмөлээр: «Терезиниң бакы куртуг, Төсө өттээр арга-ла чок.

Тенек-карам кулаа дүлей, Сымьражар арга-ла чок». Бодап-бодан келирмеге, Борбак башка кулак чокта Амытыл-ла амытанар, Аразында кичи база Калтагайда өзүл-маңдып, Кайын чурттап шыдаары аан! Дүлей, чүү-даа дынавааска Делбингар-ла кулак болза, Денди дымык болур чүве. Дүмбей дүндөн дора болур.

«Ындыг-мындыг хевирлиг» деп Биалавай, хундүлөнер! Хөкүй-ле кулактарже Көрүп, кээрэг, үнелер. Аарый-ла бербизин дээш, Аякы сооктан магизанар, Шымбай, аян кирер кылдыр Сыргаланар, эргим кылдыр Шүдүчүмөй, чогаалчылар Шүтүңүмөй, алды көргөр! Светлана ООРЖАК. Кызыл хоорай.

Каң кадык болунар

ЫТ-КАДЫ

Ыт-кадының канчаар тыпты келгенниң дугайында медээлер эрте-бурунгу үеден бээр туруп келген. Гректер, римляндар, египтяндар болгаш персилер бо үнелиг үнүштү бир-ле дугаарында бис тарып өстүрген бис деп, үр-ле маргыжып келгенер. Бурунгу гректер ыт-кадын (черлик розаны) херезиниң бурган Афродитаның чары-лы, оюнаы ынакшылаан чы-голбаштыр турарлар. Аф-родинта бодунуң ынакшылаан эки өлгөш-дир деп чар ынап кааш, ол-ла доран хөлчөк сыйрың үнөң ыт-ка-дының кырычыче хөмө халык берген. Чечиктиң теңнери оң хоюг, чымчак кештерни шыйбактап балгылапкан, оң төгүлдөн ханың дамдылары ыт-кадының нотаан бүрү-лерин буудупкан. Бурганың ханы деген черлерден кы-зыл өнүгү роза чөкөктөр чүңү эгелээш деп тоолчургу чугаа медээлөп турар.

А Россия бо үнүштү тывылганын база бир тоол-чырлап турар. Ядың ухтуг казан кыс бөдүңгү кожазы чараш, мөш-шөпчүк, эрес-диң анык оолга бүгү сеткил-сагыңыңдан ынакшып берген. Оң-биле чергелеш-тир ол уруг бай-шыдалыг атаман кичке хөлчөк таар-жык болган. Кыстың чүрээң хаара түдүп алыр дээш, ол чөкөмөйиң-даа кызылдарга, кара шору, ынаваас болган. Адак соонда атаман ол кы-сты кызыл күш-биле алыр-ды деп шиттирлеп алган. Уруг оңу билеп кааш, ар-гың дөсө береш. Кинжал-биле чүрөөн бөдү өттүр шан-

чыпкан. Аныяк кыстың амы-тыныңдан чарылган че-рине териниң чараш роза чөкөктөрдүг, кылыктагы, кар-дык-жакагай кийилерден камгаланып сыйрып сениг ыт-кадының болук сывы үнүп келген. А эртемденер ыт-кадының тыптып келге-ниниң база бир язы тыйыл-бырлап турарлар. Миллион-миллион чылдар мурунда Иранга болгаш Гималай да-гыларың өзлөңгө роза деп үнүштөн оң база бир онза-гар кы хевир болур хөлчөк дүргөн өсөр черлик роза өзүп эгелээш. Ол үнүштү ыт-кады деп алааны ол. Бурунгу Египетте, Римге болгаш Персияга роза чөкөк-териниң оңагай улуг байыр-лалдарга, солун уккуражып чалаларга, кула-дойга болгаш чалаларга, улустун ар-ын-хөзөөнүң хөзөөнүң кирип өшпө-чүлүгү, каастаарыңа аякылаңдыр турган. Россия Иван Грозный болгаш Борис Годуновтун чарыктарың өзүгаар ыт-кадын тускый кийилерге чырып кылдыр дагыр тур-ган. Хаан чазаның шерин-ниң дайыңчылары кан ка-дык, омак-серек, дайыңы серемчилеи белик болзун дээш, оларга ол үнүштүң хандызын бээр турган. Ын-чан ыт-кадының хандызын кичи кештери, хилиден

КИЛО. МАРТ 31-ДЕ «НАЙБРАЛ»: «Хул-ыи-бага гуттурганар» (АКШ) 9.20, 11.10, 13.00, 14.50, 16.40, 18.30. ВИДЕОЗАЛГА: «Сундугушкун» (АКШ) 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00 шактарда. «ВОСТОК»: «Араатан» (2 сериялыг, АКШ) 14.00, 16.00, 18.00 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Клетка ка-аа» (АКШ) 14.00, 16.00, 18.00 шактарда. «ОТЧУГАШ»: «Дыртк» үчүнчүктөриниң хаан чери» 9.00, «Хемчээлд артпи-шаан» 10.40, 12.40, 14.40, 16.40, 18.40 шактарда. АПРЕЛЬ 1-ДЕ «НАЙБРАЛ»: «Хул-ыи-бага гуттурганар» (АКШ) 9.20, 11.10, 13.00, 14.50, 16.40, 18.30. ВИДЕОЗАЛГА: «Сундугушкун» (АКШ) 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

16.00, 18.00 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Клетка ка-аа» (АКШ) 14.00, 16.00, 18.00 шактарда. «ОТЧУГАШ»: «Дыртк» үчүнчүктөриниң хаан чери» 9.00, «Хемчээлд артпи-шаан» 10.40, 12.40, 14.40, 16.40, 18.40 шактарда. АПРЕЛЬ 1-ДЕ «НАЙБРАЛ»: «Хул-ыи-бага гуттурганар» (АКШ) 9.20, 11.10, 13.00, 14.50, 16.40, 18.30. ВИДЕОЗАЛГА: «Сундугушкун» (АКШ) 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

18.00 шактарда. «ВОСТОК»: «Мистер Пит-кин дайымың тылында» 14.00, «Хай-бачыттыг дол-лар» 16.00, «Лифтиден со-лагай талазың» (Франция) 18,00 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Бистин ызы-гуурувус» (2 сериялыг, Ин-дия) 13.00, 16.00 шактарда. «ОТЧУГАШ»: Муль-тфильмне чымдызы 9.30, «Хемчээлд артпишаан» 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30 шактарда.

Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузун 100. Индекс 667000. Түргүзүкчүлери Тыва Республикасының ЧАЗАА болгаш «ШИН» СОЛУННУҢ РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕКТИВИ. Кол редактор В. Ф. ЧАДАМБА.

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕКТИВИ: Н. С. Базыров (кол редакториң оралакчысы) А. Б. Монгуш (харыс-салгалыг секретары), М. М. Саая (кол редакториң оралакчысы) В. М. Сат, Н. С. Эргеп. РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер хулээп алыр чер — 3-34-26; кол редакториң оралакчылары — 3-33-91; — 3-34-17; харыссалгалыг секретары — 3-34-92; оралакчы-лары 3-45-93.

КИЛДИСТЕР: нитилел амьдыралчы — 3-34-19; 3-34-98; ултур — 3-34-49; 3-36-73; көлөз аякы-агы — 3-41-16; культура үчүрөөриңизге болгаш чогаал — 3-39-15; медээлер болгаш спорт — 3-36-82; 3-34-57; оочла — 3-34-39; 3-34-93; чагаа — 3-39-03; корректорлар — 3-41-23; үндүрүкчүлөр — 2-27-41; солун келбейн барганда — 3-57-92; 3-14-94; бүткүлгө — 3-37-11.

Солун неделада 5 катан үнер, Хемчээли 2 пардалга амазы. Тиражи — 21,400. Индекс 54240. Чагыр № 35—120.

АМЫРАГЫҢ БОЛЗУМЗА

Дозурбай сээң, дозурбай сээң. Тоомча чогуң чүдө ирги? Карактарың кирбинтери Катан-катан көрүп чорза. Ажыл соонда бакыңа Андааштың чыткы сен. Ажың-чөмү бөлөктөр Амырагың болзумза. Метпек, чолдак салааларың Мени чаптап эргеткей. Сетинимге эргим, чазыг Семиспейим болгай-ла сен.

ЫТ-КАДЫНЫҢ ХАНДЫЗЫ

100 г кургулуп каан ыт-кадын чүра хэндилепте, 1 литр сууга 5-7 минутада хайыңдырсаң, 2-3 шак иштиңде тургузуп каар. Оң соонда үш кат мардыны өттүр шүрөпкөң, хунде чартык стакан иштиң 2-3 катан ижер. Бир өсө ыт-кады борбак хөвээр болза, оңу 10 минутада хайыңдыр-саң, термоска куткаш, 3 шак тургузуп каар. Оң амлааның экинчиди дие, 5-10 грамм чигирни азы арты чигирни немеп алыр.

ЫТ-КАДЫНЫҢ ХАНДЫЗЫ

1 кг ыт-кадына 1 кг чигир, 6 стакан суг херек. Уре-зиннерин аңгылап каалган ыт-кадын соок сугга чүтгаш, эт тыртк машинага тыртты-рыпсаң, 10 минута хайыңдыр-саң, оң олче чигирни не-мей кагаш, 15 минута хай-ыңдырсаң, шүүрээш, бак-каларга азы шилдерег куд-дуп алыр.

ЫТ-КАДЫНЫҢ ХАНДЫЗЫ

1 литр сууга 700 грамм чигирни эзилдиргеш, 30 г бурдуриңиң немей салыпкар, үр өсө уеле хайыңдырсаң, оң соонда азы хаягыг свага 10-12 шак тургузар. Оңу бурдуриңиң калы банк-кага азы шил савага куткаш, шыжар каар.

Ушкү хевириниң агаары Калыы кошмак кижилерге эмчиңиң хайгааралы херек хун.

Бөгүн республикага бур-геп, аякып каап турар агар болур. Соңгу-барың чүктен хаттың күжү секундада 7-12 метр чедер. Агарының температуразы хундус 11-16 градус чыгыг, дүне — 5 градус соок болур. Хундус 14-16 градус чы-лыг, дүне — 2 градус соор.

«Совет Тыва» совхозтун хоочун механизатору Владимир Овөрвич КӨК-КЕРБЕНИН 53 харлында хөнертен мөчөөниң Суг-Бакының суму чагыргазы дынаптышаан, оң өг-бүдөзине, төрелдеринге, чоок кижилеринге ханы кажыдалды илергейлеп тур.

УРАҢ СӨСТҮН МӨӨРЕИ

Чанчыл болган «Ураң сөстүн мөөреи» деп шүлүк номчукчуларың Маргалаазын Тываның Чогаалчылар эвилде 1994 чылдын апрель 21-де Улусчу чогаалыга төүңгө эрттирер. Маргалаага кинер аякылаңдыр оон киржикчилери бо чылдын апрель 18-ке чедир Чогаалчылар эвилелиңе кинер.

Кызылдын хлеб комбинаты тус-тус район-нар чагыргалары-биле дөрт харылзаалыг калы аякылаңдыгы чорударың шиттир-лөөн.

Боттарының ажаап алган болгаш шыгжа-мырында чылдар тараазын база далганын Кызылдын далган-тараа дээрбелээр комби-надынга эккеп дужаарың дилеп турар. Дужааган тарааның өртөө кылдыр Кызылдын хлеб комбинатының кондитер кылыгыларын (пряник, баранка, күкүруза палочкаларын, печене аймаан) бээр.

Совхозтар, колхозтар болгаш арат аякы-агылар бо кыйгырыгга илөкпейлиг хары-ны бээринге Кызылдын хлеб комбинаты идегеп турар.

ӨННУГ ЧУРУКТАРЫҢА ВАЗА КЫЛЫП БЭЭР

Өнүгү болгаш кара-ак өнүгү чуруктарың, турсааалдыг фотокерамиканы кылым бээр фотография чери Кызыл хоорайның Левин кудумчузунун № 42 бакында аякылаңдыр.

УНУШ ҮЗҮН САДЫП АЛЫНАР

«Сибирь агросалды» деп алырын күзөөнер 3-65-54 акционерлиг нитилел үнүш саржаан лоскарлары-биле садып турар. Оңу садып ылыбырың ап болур.

КЫЗЫЛДЫҢ ЧУРТАКЧЫЛАРЫҢА

Төл базарың (Грынок-тун) деңизкээрде «Кочөгө-магизиниң чанында чөзө-лгө берип салыңлар ломбард деп салыг чери аякылаң эгелээнин найыскалдын чуртакчыларыңа дыңалып турар. Чөзөңгө бараан са-лып алырда, баштайгы са-лышыңыңын туну улуг эвес.

«Время-инвест» деп компаниа чуртакчы чондан аңгы-ла шыжамыраң хулээп ал турар. Чылда 300 хун чедир немелден магалдыг.

Компанианың адреси: Кы-зыл хоорай, Красноармей-ская кудумчунун № 170-63 бакыңында, телефону 2-48-24.

Сүт-Хөл кожуунуну ХВАБ эртелекчиңи Ханды Дембиреловна ОНДАР

199